

ochrana dle § 68 odst. 2 tr. z. není od toho závislá, že železniční zřízenec jest definitivně ustanoven a vzat pod přísahu. Posunovač vozů, který při sestavování vlaků brání osobám v přechodu kolejí, nachází se ve výkonu své služby (roz. kas. dv. s. ze dne 1. března 1890). Pokladníka železnice státem spravované nesluší pokládati za úředníka ve smyslu § 101 tr. z. (roz. ze dne 3. května 1890 č. 2244). Ve věcech disciplinárních zřízenců soukromého podniku železničního přísluší stranám právo stížnosti k min. obchodu (nyní k min. železničnímu) toliko z nálezů generální inspekce rakouských železnic, nikoli však i z trestních opatření železničního ředitelství; neboť není úkolem správních úřadů pomoci poskytovat osobám jsoucím v soukromoprávním služebním poměru vůči jejich služebnímu pánu. V určitém případě může správní úřad otázku své příslušnosti kdykoli zkouseti (roz. spr. s. dv. ze dne 9. října 1890 č. 3089). Železniční zřízenec jest účasten trestní ochrany dle §§ 68 a 312 tr. z. bez rozdílu, zdali byl ve smyslu železničního řádu dopravního vzat pod přísahu čili nic. Železniční zřízenec, který osobu, jež se dopustila přestupku příčícího se policejním předpisům železničním, doprovází k nejbližšímu obecnímu úřadu za účelem zjištění její totožnosti, jest při tom rovněž ve výkonu své služby a vztahuje se tudíž na něho ochrana trestního zákona (roz. kas. dv. s. ze dne 15. ledna 1891 č. 9000). Soud není oprávněn zkoumati správnost disciplinárních nálezů železniční správou proti železničním zřízencům vynesých. Též zřízenec železniční v řízení disciplinárním ze služby propuštěný může žádati, aby mu bylo vydáno služební vysvědčení o době služby a způsobilosti jeho. O tomto nároku rozhodují soudové. Železniční správa nemůže odepíratí vydání vysvědčení z toho důvodu, že má za zřízencem železničním nezapravenou pohledávku (roz. nejv. s. ze dne 13. října 1891 č. 6783). Zák. ze dne 21. dubna 1882 č. 123 ř. z. vztahuje se na všechny osoby ve službě státu zaměstnané, tudíž i na střídací hlídače (Ablöswächter) c. k. státních železnic. Výměry, jimiž povolena exekuce tomuto zákonu se příčící, nenabudou právní moci, i když nebyla proti nim stížnost podána (roz. nejv. s. ze dne 6. dubna 1892 č. 4060). Zákon tento vztahuje se též na konduktéry c. k. rakouských železnic. Výměr exekuční tomuto zákonu se příčící nemůže nikdy platnosti nabýti, a má jej vyšší soud k oznámení c. k. finanční prokuratury kdykoliv jako zmatečný zrušiti (roz. nejv. s. ze dne 17. ledna 1893 č. 538).

Zřízení městská.

I. Dějinný vývoj.

1. Města byla zakládána již v dobách nejstarších; se vzrůstajícím blahobytem, s rozvojem průmyslu a obchodu vznikala taková uzavřená společná území, zejména u Egypťanů a Feničanů. Ve středověku nabyla zvláštního významu města lombardská, jež jakožto republiky sdružovala se ve spolek měst, v jichž čele stál Milán. První města v Německu a v pozdější Východní Marce byla založena od Římanů; zejména z ležení císaře Augusta na Rýně vyvinula se záhy řada měst, jako Augsburg (Augusta Vindelicorum), Kolín (Colonia Agrippina), Vídeň (Vindobona) a pod. Vlastním zakladatelem měst v německých župách byl však Karel Veliký, který zakládal opevněná místa, z nichž se znenáhla města vyvinula. Města ve středověku byla po většině opevněnými místy, jichž účelem bylo poskytnouti bezpečnější ochrany na venek. Když pak křesťanství se rozšiřovalo a stavěly se četné kostely, množila se i města. Král Jindřich I.

rozmnožil ve zvýšené míře počet měst; uděloval zejména obyvatelům měst zvláštní výsady, povoloval jim jistou samosprávu, propůjčoval jim právní způsobilost, právo mincovní a tržní a jiná oprávnění, čímž obchody a živnosti značně zkvétaly. V posledních stoletích středověku vyvinula se nová a intenzivnější svoboda zřízení v městech; města vykonávala soudnictví, policii a samostatnou správu. Vyvinuly se municipální ústavy v městech, tak že města v pravdě byla samostatnými republikami, jež podléhaly toliko ochraně císaře (města říšská) nebo zeměpána (města zeměpanská) nebo konečně biskupa (města biskupská). Avšak právě tento rychlý rozkvět a sesílení měst, kteráž tvořila jakoby stát ve státě, musel vyvolati u zeměpánů, kteříž hleděli co největší meci dosíci, snahy po obmezení neb úplném zničení samostatnosti měst; proti tomuto obmezování starých svobod a výsad, jímž zejména obchod, živnosti a blahobyt měst velice trpěl, snažila se města brániti se tím, že vcházela ve spolky různé formy. Přes to však nemohla města těmto snahám zeměpánů čelících k naprostému zničení svobody obecní úplně odolati; kdežto v 18. století snaha po osobním a věcném osvobození venkovského obyvatelstva v popředí vystupovala, klesala samospráva měst čím dále tím více. Města byla zbavena nejen svého vlastního soudnictví a své pravomoci policejní, nýbrž bylo jim odňato i právo voliti své správní orgány, své úřady; pod zhoubnými účinky francouzské revoluce zahynula i stará obecní svoboda ve městech, avšak nikoli trvale, neboť panství municipálního systému francouzského, kterýž jest rázu čistě centralistického a byrokratického, nemohlo nikterak zdravé zřízení obecní měst německých podlomiti. Obrat nastal opět konečně v r. 1848; všude i v zemích našich, v němž vývoj měst postupoval souhlasně s Německem, bylo mezi předními požadavky rozšíření svobody obcí a s ním i samospráva měst, a od této doby vyvinul se opět v městech čilejší ruch.

2. Vývoj měst v Rakousku:

Již záhy měla řada měst rakouských vlastní soudnictví a samosprávu; tak zejména Praha, Vídeň a Brno ve 13. a 14. stol. Tato jakož i mnohá jiná města měla zvláštní městská práva, jež obsahovala hlavně výkon soudnictví a policie. Avšak tytéž fáse, jež musela prodělati města v Německu, vykazují i města v zemích rakouských. Znenáhla byla jim odňata samospráva, podřízena úplně státnímu panství, dozoru a kontrole a zbavena všech práv politických; města byla — jako vůbec obce — nesamostatná. Tento stav trval až do roku 1848, kdy s voláním po právech občanských živě ozývaly se též snahy o emancipaci obcí a měst. Rok 1849 jest i pro vývoj měst rakouských pro vždy pamětihodný, neboť provisorním zákonem obecním z r. 1849 byl položen základní kámen nynější samosprávy obecní a městské. Avšak již před vydáním tohoto zákona obecního měli mezi členy obcí městských měšťané zvláštní výsadní práva, požívající výlučného aktivního i pasivního práva volebního. V městech tvořil magistrát obecní zastupitelstvo; jemu po boku stál výbor měšťanů (municipální rada) a v čele magistrátu byl purkmistr. Purkmistry hlavních měst jmenoval císař, jedině Vídeň si zachovala jakési právo návrhu. Podstatně příznivá změna ve správě obecní a zejména ve zřízení městském nastala vydáním cís. pat. ze dne 17. března 1849 č. 170 ř. z., jenž vycházel ze základní myšlenky »základem svobodného státu jest svobodná obec«. Tímto patentem byly celé řadě měst, totiž Praze, Vídni, Liberci, Brnu, Olomouci, Opavě, Linci, Štýru, Soln ohradu, Innomostí, Bolzánu, Tridentu, Celovci, Lublani, Gorici,

Terstu a Štýrskému Hradci uděleny vlastní městské statuty sestavené na základě porad s vyslanci jmenovaných měst konaných. Všechny statuty spočívají na těchže zásadách, vyjímajíc statut městu Terstu, jelikož Terst tvoří mezi rakouskými zeměmi samostatné území. Krok nazpět nastal ve vývoji měst, když na základě nejv. kabin. listu ze dne 31. prosince 1851 č. 4 ř. z. r. 1852 byla vydána reorganisace politické správy. Byla totiž stanovena zásada, že jest sice činiti rozdíl mezi obcemi venkovskými a městskými, že však při městech sluší přihlížeti k dřívější vlastnosti a zvláštnímu postavení měst královských a zeměpanských. Obecní starosty obcí venkovských a městských měla potvrzovati a po případě i jmenovati vláda. I tu však bylo šetřeno stanoviska, že převládajícím zájmům i převládající vliv přísluší, kterážto zásada pro vývoj větších měst měla dalekosáhlý význam a i v této nepříznivé době průchodu si zjednatí musela, poněvadž moc poměrů měla rozhodný vliv a tak v obcích městských zejména držitelé domů převahy nabyli. Ve smyslu nejv. roz. ze dne 13. března 1852 bylo min. nař. ze dne 19. března 1852 č. 67 ř. z. nařízeno, že starostové městských obcí, pokud jich potvrzení nebylo vyhraženo nejvyššímu schválení, mají býti potvrzováni úřady krajskými a po případě úřady zemskými; na základě nejv. roz. ze dne 19. února 1854 bylo pak min. nař. ze dne 23. února 1854 č. 46 ř. z. ustanoveno, že obecní představenstva dle zvláštních městských řádů zvolená mají až do vydání nového obecního zákona v zákonné působnosti své setrvati. Cís. pat. ze dne 24. dubna 1859 č. 59 ř. z. byl vyhlášen nový obecní zákon, dle něhož měl býti vydán pro každé správní území městský řád. O otázce, která města vedle měst zvláštním statutem opatřených budoucně dle městského řádu se mají spravovati, měl rozhodnouti ministr vnitra na základě dobrého zdání zemské vlády, kteráž k tomuto cíli měla slyšeti dotyčné obecní zastupitelstvo. Obecní představenstvo slulo v městech »městský magistrát« a skládalo se z obecních starších a magistrátních radů s purkmistrem v čele; magistrát měl dvě oddělení, z nichž jedno obstarávalo záležitosti vnitřní a druhé záležitosti veřejné zákonem obcím přikázané. Obecní výbor v městech měl slouti městská rada a měl se skládati z purkmistra — jako předsedy — prvního obecního staršího jako jeho náměstka a z městských radů; počet městských radů měl se řídit dle počtu obyvatelstva, nejméně však mělo jich býti 16. Když pak ústavou únorovou zavedena v Rakousku konstituční forma vládní, muselo i obecní zřízení býti upraveno dle zásad svobody v ústavě přijatých, a byl k tomuto cíli vydán říšský zákon ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z., kterýž obsahuje základní zásady obecního zřízení.

II. Vlastní městské statuty.

Čl. XXI. cit. říš. zák. ustanovuje:

Hlavní města jedné každé země a když za to požádají, také jiná znamenitější města a znamenitá místa lázeňská, obdrží zákony zemskými statuta zvláštní, pokud jich posud nemají. Nynější statuta městská mohou se změnit a doplňovati zákonem zemským. Volba představeného obecního v městech a lázeňských místech, ježto mají statut zvláštní, budiž od císaře potvrzena. Čl. XXIII. stanoví pak povšechně rozdíl mezi významem vlastních statut vzhledem ke správě od ostatních obcí: Města a lázeňská místa, ježto mají svá zvláštní statuta, opatřovati budou záležitosti své svým zastupitelstvem — jak tomu jest i u ostatních obcí —; postavena budou

však přímo pod výborem zemským resp. sněmem zemským, a pokud se týče působnosti státem na ně přenesené pod vládou zemskou.

Vlastní obecní statuty mají:

1. V Čechách:

a) Praha dle prozatímního obecního řádu ze dne 27. dubna 1850 č. 2285. Zákonem ze dne 12. října 1868 č. 33 z. z. byl tento obecní řád změněn, zejména ve příčině rozdělení obyvatelstva, aktivního a pasivního volebního práva společníkův obecních a jich zařazení ve volební sbory. Zákonem ze dne 26. září 1883 č. 48 z. z. bylo vyloučeno král. horní město Vyšehrad z obvodu okresního zastupitelstva na Král. Vinohradech a bylo spojeno s Prahou v jednu místní obec. Zákon ze dne 18. listopadu 1884 č. 48 z. z. týká se vyloučení obce Holešovice-Bubna z obvodu okresního zastupitelstva karlínského a spojení této obce s Prahou. Zákonem ze dne 22. března 1889 č. 20 z. z. byly stanoveny poplatky za udělení práva domovského a měšťanského a v mnohých směrech změněn obecní řád volební (rozdělení ve volební okresy, sestavení volebních listin, provedení volby, volba starostova náměstka, k ustanovení, na jakou dobu se volí starosta a jaké má míti požitky, volba městské rady a řád městského hospodaření).

b) Liberec (zák. ze dne 28. června 1889 č. 43 z. z.).

2. Na Moravě:

a) Brno; prozatímní obecní řád ze dne 6. července 1850 č. 126 z. z.; zákonem ze dne 15. října 1868 č. 20 z. z. byl tento obecní řád změněn.

b) Jihlava; zák. ze dne 24. listopadu 1874 č. 64 z. z.

c) Kroměříž; zák. ze dne 18. února 1870 č. 25 z. z.

d) Olomouc; zák. ze dne 24. ledna 1866 č. 6 z. z.

e) Uherské Hradiště; zák. ze dne 9. května 1867 č. 18 z. z. zákonem ze dne 15. října 1868 č. 24 z. z. byly §§ 5 a 27 obecního statutu změněny.

f) Znojmo; zák. ze dne 20. ledna 1867 č. 5 zem. z.; zákonem ze dne 15. října 1868 č. 22 z. z. byly §§ 5 a 27, zákonem ze dne 8. července 1877 č. 29 z. z. a zákonem ze dne 10. prosince 1883 č. 2 z. z. pro r. 1884 byly odst. 16 § 68 a § 107 obecního statutu změněny.

3. Ve Slezsku:

a) Bílsko; zák. ze dne 8. prosince 1869 č. 3 z. z. pro r. 1870.

b) Frýdek; zák. ze dne 8. prosince 1869 č. 4 z. z. pro r. 1870 a zák. ze dne 17. ledna 1890 č. 26 z. z., jímž §§ 20, 21, 22, 32 a 47 obecního řádu a §§ 13 a 36 obecního řádu volebního byly změněny.

c) Opava; zák. ze dne 20. ledna 1866 č. 10 z. z.; zákonem ze dne 20. září 1868 č. 14 z. z. byl § 4 obecního řádu změněn.

4. V Haliči:

a) Krakov; zák. ze dne 1. dubna 1866 č. 7 z. z. Zemský zákon ze dne 19. listopadu 1868 č. 30 z. z., jímž odstraněna byla ustanovení obmezující účastenství osob, jež se nehlásí k vyznání křesťanskému, v obecním zastupitelstvu, zavedl některé změny v obecním řádu a zákony ze dne 12. dubna 1894 č. 32 z. z. a ze dne 21. března 1895 č. 17 z. z. obsahují dodatečná ustanovení resp. změny týkající se rozšíření volebního práva a stanovení poplatku za přijetí ve svazek obecní.

b) Lvov; zák. ze dne 14. října 1870 č. 79 z. z. Zákonem ze dne 11. prosince 1872 č. 74 z. z. a zákonem ze dne 12. dubna 1894 č. 31 z. z. byla vydána dodatečná ustanovení o rozšíření práva volebního a zákonem ze dne 11. dubna 1896 č. 23 z. z. byla změněna některá ustanovení obecního statutu.

5. V Bukovině: Černovice; zák. ze dne 8. března 1864 č. 3. z. z. Zákony ze dne 20. září 1868 č. 13, ze dne 15. října 1869 č. 23 a ze dne 1. března 1874 č. 5 byl obecní statut v některých bodech změněn.

6. V Korutanech: Celovec; zákonem ze dne 20. dubna 1895 č. 15 z. z.

7. V Krajině: Lublaň; zák. ze dne 5. srpna 1887 č. 22 z. z.

8. V Přímoří:

a) Terst; cís. pat. ze dne 12. dubna 1850 č. 139 z. z., jímž vydána byla ústava pro říši bezprostředně poddané město Terst; zákonem ze dne 1. dubna 1882 č. 8 z. z. pro r. 1885 byl pak stanoven obvod města Terstu a § 41 ústavy změněn.

b) Gorice; obecní řád schválen nejv. rozhodnutím ze dne 2. listopadu 1850; výn. min. vn. ze dne 28. listopadu 1850 čís. 25.896/4141. Zákonem ze dne 11. listopadu 1868 č. 42 z. z. byl tento obecní řád změněn.

c) Rovigno; zák. ze dne 30. prosince 1869 č. 4 z. z. pro r. 1870. Zákonem ze dne 9. června 1894 č. 19 z. z. byl § 110 obecního statutu změněn.

9. V Horních Rakousích:

a) Linec; zák. ze dne 12. dubna 1884 č. 10 z. z.

b) Štýr; zák. ze dne 18. ledna 1867 č. 8 z. z.

10. V Dolních Rakousích:

a) Waidhofen nad Ibsou; zák. ze dne 6. února 1869 č. 24 z. z.

b) Vídeň; zák. ze dne 19. prosince 1890 č. 45 z. z. o spojení více obcí a částí obce s říšským hlavním a sídelním městem Vídní a vydání nového statutu jakož i nového řádu volebního.

c) Vídeňské Nové Město; zák. ze dne 8. srpna 1866 č. 17 z. z.; zákonem ze dne 17. prosince 1874 č. 3 z. z. pro r. 1875, byly četné paragrafy obecního statutu změněny.

11. V Solnohradsku: Solnohrad; zák. ze dne 8. prosince 1869 č. 41 z. z. a zák. ze dne 21. ledna 1890 č. 6. z. z. o změně §§ 1 a 5 obecního řádu volebního.

12. Ve Štýrsku:

a) Celj; zák. ze dne 21. června 1867 č. 7 z. z. a zák. ze dne 2. prosince 1890 č. 34 z. z. o změně § 26 odst. 4 a § 47 odst. 2 obecního statutu.

b) Štýrský Hradec; zák. ze dne 8. prosince 1869 č. 47 z. z. a zák. ze dne 29. října 1888 č. 49 z. z., jímž byly změněny nadpisy §§ 22, 25, 26 a §§ 23, 25, 26, 27, 28, 30, 52, 54, 61 a 64 a konečně zákon ze dne 13. července 1895 č. 85 z. z., jímž byla změněna některá ustanovení obecního řádu a nový volební řád vydán.

c) Maribor; zák. ze dne 23. prosince 1871 č. 2 z. z. pro r. 1872.

d) Ptuj; zák. ze dne 4. října 1887 č. 45 z. z.

13. V Tyrolsku:

a) Bolzano; zák. ze dne 19. července 1882 č. 23 z. z.

b) *Innomostí*; zák. ze dne 14. dubna 1874 č. 28 z. z.
 c) *Roveredo*; zák. ze dne 12. prosince 1869 č. 1 z. z. pro rok 1870; zákonem ze dne 19. prosince 1878 č. 2 z. z. pro r. 1879 byla změněna některá ustanovení obecního statutu a obecního řádu.

d) *Trident*; zák. ze dne 7. prosince 1888 č. 1 z. z. pro r. 1889. (Srv. Mayerhofer, Pol. Verwaltungsdienst, str. 881 a n.).

III. Obsah a zásady vlastních statutů městských.

Statuty obsahují především tato ustanovení:

1. Obvod městské obce:

Rozvoj a význam, jež mají města pro obchod a obecné zájmy, důležité úkoly, jímž města zadost mají učiniti, vedly důsledně k tomu, že dřívější úzké hranice města, namnoze hradbami a opevněním stísněné, znenáhla se musely rozšířiti. Otázka rozšíření měst stala se pro městské obyvatelstvo a městskou správu přímo otázkou existenční, tak že všechna větší města — zejména hlavní města jednotlivých zemí — jevila nepokrytě usilovnou snahu o připojení míst sousedních, předměstí a obcí předměstských. Státní správa přicházejíc snahám těmto vstříc umožnila a usnadnila jich uskutečnění na mnoze zvláště tím, že stará zařízení opevňovací buď bezplatně nebo za mírnou náhradu dotyčným správám měst postoupila. Rozšíření města Vídně znamená důležitou epochu ve vývoji a rozkvětu této residence; ne méně důležitý význam mělo též spojení Vídně s obcemi předměstskými, jehož konečně po dlouhých bojích bylo docíleno. Totéž platí o druhém největším rakouském městě, královském hlavním městě Praze, kteráž odstraněním městských hradeb a s druhé strany spojením s některými obcemi předměstskými (Vyšehrad, Holešovice-Bubny) nepoměrně na velikosti a významu získala; snahy města Prahy směřují nyní především k tomu, aby zemským zákonem — podobně jak tomu bylo ve Vídni — i ostatní předměstí a předměstské obce (Karlín, Smíchov, Vinohrady, Žižkov a pod.) s Prahou v jednu obec byly spojeny. Snahy tyto ovšem setkávají se s četnými překážkami.

2. Obyvatelé města:

Rozdělení obyvatel ve městech s vlastním statutem spočívá na týchž základech jako v obcích ostatních. V dalších výkladech přihlíženo bude především k ustanovením pražského statutu obecního; ostatní městské statuty se v celku se statutem tímto shodují. S nepatrnými výjimkami rozpadá se obyvatelstvo měst ve dvě kategorie: údy obce a cizince (§ 6 pražsk. stat. ob.); údové obecní dělí se opět v příslušníky obce a městské občany (měšťany). Městskými občany král. hlavního města Prahy jsou ti, kdož toho času mají měšťanské právo města Prahy nebo posavadního král. horního města Vysehradu. Na budoucí časy nabude práva měšťanského jen ten, komu je obec výslovně propůjčí; měšťanské právo může býti propůjčeno jen říšským občanům rakouským z pravidla za splnění určitých podmínek. Tak zejména dle § 17 pražs. st. ob. se žádá, aby o žadateli i jeho rodině šla pověst, že jsou na cti zachovalí a aby žadatel prokázal, že má takovou majetnost nebo takový způsob živnosti, kteráž rodině zajišťuje výživu a nesmí žadateli vaditi žádná překážka v § 40 pr. st. ob. uvedená. Právo městského občanství (právo měšťanské) v Praze propůjčuje městská rada. Kdyby městská rada komu práva měšťanského odepřela, lze se odvolati ke sboru obecních starších; další odvolání místa nemá. Za propůjčení práva měšťanského má se zapraviti poplatek 200 zl. do důchodu

obecního. Z příčin zvláštního uvážení hodných může rada městská tento poplatek celý nebo část jeho prominouti (§§ 18 a 19 pražs. st. ob.). Osoby ženské samostatně práva měšťanského nabyti nemohou; ale když se za měšťana vdají anebo když jejich manžel měšťanství dosáhne, nabývají tím výhod i stávají se účastnými všech břemen, ježto s právem měšťanským jsou spojeny, pokud obecní řád nic jiného neustanovuje. Tento poměr zůstává i tehdy, když byly ovdověly; ale pomíjí, když manželství za neplatné vyhlášeno nebo rozloučeno jest (§ 22 praž. st. ob.). Zvláštní výsadní práva městských občanů záležejí kromě všeobecných práv obecních příslušníků a obecních údů vůbec v tom, že měšťané bez ohledu na placení daně mají aktivní i pasivní právo volební do obecního zastupitelstva jakož i že mají právo na opatření z takových ústavů, kteréž ustanoveny jsou zvláště měšťanům a jich vdovám i dětem (§ 31 pražs. stat. ob.). Ve městech, kde jsou ozbrojené měšťanské sbory, mohou býti členy jejich jedině měšťané.

3. Zastupitelstvo obce a správní zřízení:

a) V čele městské správy jest starosta s jedním nebo dvěma (§ 58 praž. st. ob.) náměstky.

b) Zastupitelstvo obce vyskytá se ve zvláštních statutech jednotlivých měst pod různými názvy tak na př. jako sbor obecních starších (§ 95 pražs. st. ob.), obecní rada, shromáždění delegátů neb i zemský sněm (v Terstu). Toto širší zastupitelstvo obce povoláno jest k tomu, aby obec v mezích zákonných ve vykonávání práv i povinností jejich zastupovalo, usnešení v obci závazná činilo a je dávalo vykonávati; zejména jest úkolem jeho stanoviti organisaci obecních úřadů a ústavů, obsazovati veškeré důležitější úřady, usnášeti se o nabývání a zcizování nemovitostí, způsobem konečným upravovati roční rozpočet, zkoušeti a schvalovati roční účty o příjmech a vydáních jakož i účty fondů a ústavů v městské správě stojících, uzavírati smlouvy nájemní na delší dobu, přírážky v zákonných mezích ukládati, zápůjčky uzavírati, nemovitosti v zástavu dávat, nové obecní stavby povolovati a pod. Toto širší obecní zastupitelstvo rozhoduje též ve druhé instanci konečně veškeré stížnosti v záležitostech ve vlastní (přirozený, samostatný) obor působnosti spadajících (§ 96 a n. pražs. st. ob.).

c) U ž š í v ý b o r radí a usnáší se ve všech záležitostech působnosti přirozené, ježto sboru starších obecních vyhrazeny nejsou (městská rada, § 122 pražs. st. ob.). Rada městská povinna jest o všech věcech, ježto se mají předložiti sboru obecních starších, přípravně se raditi a příhodné návrhy činiti; rovněž jest městská rada bezprostředním správním úřadem majetnosti obecní činíc předchozí počty i výroční účty, dohlíží ke všem obecně užitečným ústavům obecním, jakož i ke stavbám na obecní náklady nařízeným. Pokladny obecní i jiné pokladny městských nadací jsou pod bezprostředním dohledem městské rady. Městské radě předsedá starosta resp. jeho náměstek (§§ 125, 126 pražs. st. ob.).

d) M a g i s t r á t: Srv. čl. Magistráty.

4. O t á z k a j a z y k o v á v e s p r á v ě o b e c n í:

Způsob vedení záležitostí i úřední řeč určují v mezích statutu blíže zvláštní jednací řády. Obec má právo zvoliti si kteroukoli z řečí v zemi obvyklých za řeč úřední a žádati od orgánů podřízených, aby ve styku s ní této řeči užívali. Takovým usnesením však nemůže býti zabráněno

osobám, které nejsou v odvislém služebním poměru k obci, aby v podáních a dopisech na obec neužívaly jiného jazyka leč v zemi obvyklého (roz. spr. s. dv. ze dne 15. dubna 1885 č. 1031, sb. »Budwinski« č. 2504). Pro obor působnosti přenesené může státní správa vydati závazná nařízení o způsobu, jakými záležitosti tyto mají býti vyřizovány, a tudíž i o řeči jednacích (roz. spr. s. dv. ze dne 13. července 1893 č. 2328, sb. »Budwinski« č. 7383). Jazyk, v němž ulice mají býti označeny, určují dle volného uvážení příslušné orgány samosprávné, v pořadu instancí tedy též zemský výbor (roz. spr. s. dv. ze dne 8. května 1895 č. 2362, sb. »Budwinski« č. 8647). Zákonných předpisů, jimiž by právo obcí volně určovati označení náměstí a ulic bylo obmezováno, není a rovněž z čl. XIX. zákl. z. st. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. podobného obmezení vyvozovati nelze (roz. spr. s. dv. ze dne 29. prosince 1893 č. 4265, sb. »Budwinski« č. 7622).

5. Ř á d v o l e b n í :

Zvláštní městské statuty upravují též samostatně aktivní i pasivní právo volební. Většina statutů dělí voliče ve tři volební sbory; do prvního sboru volebního řadí se ti, kdož platí nejvyšší daň v obci (v Praze alespoň 100 zl., § 43 pražs. st. ob.), do třetího pak, kdož platí daň nejmenší (v Praze 5 zl., v druhém sboru 20 zl.). Každá městská obec rozpadá se ve volební okresy; v Praze jest jich sedm: Staré Město, Nové Město, Malá Strana, Hradčany, Josefov, Král. Vyšehrad a Holešovice-Bubny (§ 44 pr. st. ob.). Osoby k volbě oprávněné v každém volebním okrese volí ve svém sboru tím způsobem, že jejich hlasy ani s hlasy podanými v ostatních volebních sborech téhož okresu ani s hlasy v ostatních volebních okresech se nevčítají. K volbě jsou oprávněni toliko ti, kdož v obci bydlí; ti, kdo nemají svoje bydliště v obvodu obce, nemohou ani tenkrát právo volební vykonávati, když jsou v obci příslušni a z nějaké nemovitosti platí daň (roz. spr. s. dv. ze dne 25. dubna 1889 č. 1525, sb. »Budwinski« č. 4648). Mandáty mají se rozdělití mezi jednotlivé volební sbory dle počtu voličů v pravoplatných listinách voličských zapsaných. V Praze jest celkem 90 údů sboru obecních starších, z nichž volí každý ze tří volebních sborů 30 (§ 43 pr. st. ob.). Rozhodnutí sboru obecních starších ve věcech volebních má platnost konečnou (roz. spr. s. dv. ze dne 30. listopadu 1893 č. 3615, sb. »Budwinski« č. 7554). Společníci obce jsou dle státních základních zákonů vzhledem ku právu volebnímu příslušníkům obecním daň platícím na roveň postavení, a mají tudíž býti zařadění rovněž dle výše daně do volebních sborů (roz. říš. s. ze dne 16. října 1888 č. 156, sb. »Hye« č. 448). Společníkům obce jest aktivní i pasivní právo volební do obecního zastupitelstva za týchž podmínek jako příslušníkům obce základním zák. státním ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. zaručeno (roz. říš. s. ze dne 20. října 1885 č. 235, sb. »Hye« č. 343); avšak tato ustanovení nevztahují se na volební právo příslušníků obce podmíněné jinými poměry a okolnostmi než placením daně (roz. říš. s. ze dne 9. dubna 1894 č. 71 časop. »Zeit. f. Verw.« č. 17 r. 1894). O seznamech voličských, o rozepsání a řízení volby, o volebních komisích a provedení volby, jakož i o zkoušení a vyhlášení volby a povinnosti volbu přijmouti obsahují městské statuty podobná ustanovení jako obecní řády volební (§§ 46 až 55 pražs. st. ob.). O volbě starosty obsahují městské statuty předpisy zvláštní. Zejména jsou všichni členové sboru obecních starších pod pokutou, ztrátou úřadu a pasivního volebního práva pro příslušné období povinni k volbě starosty se

dostaviti. Rovněž jest předepsána pro volbu starosty přítomnost určitého počtu členů sboru obecních starších (§ 57 praž. st. ob.).

IV. D o h l e d a c í p r á v o s t á t n í.

V oboru samostatné působnosti obce smí státní správa i vůči obcím, které vedou politickou správu v první instanci, jen tenkrát a potud zakročiti, pokud obec zákonné předpisy porušila (roz. spr. s. dv. ze dne 17. června 1887 č. 1706, sb. »Budwinski« č. 3590). Usnesení zákonu se přičící mohou státní úřady sice zastaviti, ve věci samé smí však ke stížnosti rozhodnouti toliko zemský výbor (roz. říš. s. ze dne 21. dubna 1880 č. 72, sb. »Hye« č. 216). Pokud magistrát učinil prohlášení nikoli jménem vlastním, nýbrž u výkonu usnesení městské rady a jménem této, nemůže státní úřad toto prohlášení přímo zrušiti, nýbrž může toliko použití práva, přímo usnesení městské rady zastaviti (roz. spr. s. dv. ze dne 6. listopadu 1884 č. 2198, sb. »Budwinski« č. 2273). I v záležitostech policejních městské radě odkázaných jest městská rada oprávněna nikoli sice jako úřad ale jakožto orgán, jehož úkolem jest chrániti zájmy obce, proti rozhodnutím vyšších úřadů zájmů obce se týkajících stížností podati (roz. spr. s. dv. ze dne 28. listopadu 1878 č. 1909, sb. »Budwinski« č. 371). Ve věcech spadajících v přenesený obor působnosti nemění se postup instancí tím, že v odpor vzaté rozhodnutí magistrátu vydáno bylo na základě usnesení městské rady (roz. spr. s. dv. ze dne 29. ledna 1886 č. 273, sb. »Budwinski« č. 2892).

V. Z d r a v o t n i c t v í v e m ě s t e c h.

Vykonávajíc policii zdravotní a vydávajíc příslušné předpisy pro obvod obce platné, vázáno jest obecní zastupitelstvo zákony říšskými i zemskými.

1. V první řadě jest důležitým úkolem veřejné péče obcí a zejména měst odstraňování výkalů, odpadků a nečistoty, jelikož bádání a zkušenostmi novější doby se objevilo, že nedostatečným odstraňováním látek hnilobě podléhajících vznik a rozšíření četných zhoubných nemocí jako tyfu, cholery a jiných nemocí nakažlivých se značně podporuje. S druhé strany musí městské správy o to pečovati, aby výkaly, prve než se dostaví hniloba vzduch znečišťující, pokud možná rychle byly odstraněny. K tomuto cíli sloužily prvotně žumpy, jež nyní se však všeobecně zavrhují, poněvadž snadno se jimi spodní i pitná voda znečišťuje. Zkušenosti ukázaly, že žumpy z pravidla nelze zakládati v takové hloubce, aby bylo zabráněno šíření se nezdravých výparů a zápachu a ohrožují se jimi tudíž trvale veřejné poměry zdravotní ve městech. Novější jest t. zv. s y s t é m k á d í (Tonnen-system) v tom záležející, že výkaly se shromozďují a odvázejí v pohyblivých kádích, jak to bylo zavedeno v Paříži a pak i v četných městech rakouských a německých (na př. ve Štýrském Hradci); zařízení toto však vyžaduje značného nákladu. Třetí způsob odstraňování výkalů spočívá v tom, že se odvádějí do veřejných vod, jako na př. v Praze; avšak při rychlém vzrůstu měst, stoupání počtu obyvatelstva a průmyslových závodů způsobuje se tím téměř nevyhnutelně znečištění veřejných vod, zejména tam, kde množství nečistoty není ve správném poměru k síle proudu. Udržovati a čistiti veřejné stoky, jež mají sloužiti netoliko zájmům jednotlivých míst, částí tříd obyvatelstva nebo jednotlivých majitelů domů, nýbrž veřejným úkolům obce, zejména ve směru zdravotním, jest povinností obce; výlohy s tím spojené dlužno uhraditi jako jiné výlohy pro účely obecní z příjmův obecních (roz. spr. s. dv. ze dne 24. května 1879 č. 873, sb. »Budwinski« č. 498).

2. Opatření pitné vody jest jednou z nejdůležitějších existenčních otázek větších měst. Dle vzoru vídeňského opatřila si již četná města trpící nedostatkem pitné vody vodovody, jimiž se přivádí z horských pramenů voda do města. Tak zejména Solnohrad, Innomostí, Rjeka, Vrchlabí, Česká Lípa a j.

3. Rovněž musí býti postaráno o čištění (filtraci) říční vody k užítku. Potřebná voda opatřuje se buď ze studen obecních a soukromých nebo se přivádí ze řeky.

4. V těsné souvislosti s otázkou zdravotní v městech jest otázka rozšiřování měst. V tomto směru obsahují zejména stavební řády četná ustanovení, týkající se zvláštních poměrů a potřeb ve městech. Jmenovitě novější řády stavební vydatně použily výsledků nejnovějšího bádání a zkušeností v oboru zdravotnictví a policie bezpečnostní stavební a požární. Sem náleží zejména ustanovení o zřízení hlavního plánu, o rozdělení pozemků na místa stavební, zabezpečení volných míst, úpravě ulic, budování zdravých obydlí a četné stavební zákazy. Aby bylo umožněno otevření nových a rozšíření ulic stávajících bylo v četných stavebních rádech, zejména též ve stavebním řádě pro Prahu, přijato ustanovení, že, pokud zájmy obchodní a bezpečnost požární toho nutně vyžadují, aby byla v obvodu obce zřízena nová ulice nebo silnice, jsou povinni majitelé nemovitostí, přes které silnice neb ulice má vésti, postoupiti potřebné k tomu parcely i s budovami na nich stojícími za přiměřenou náhradu; rovněž, jedná-li se o rozšíření neb úpravu ulic nebo silnic stávajících, musí majitelé realit za náhradu obci postoupiti potřebné parcely, avšak jen tenkrát, nemusí-li k tomu cíli býti odstraněny budovy. Kromě toho byly poskytnuty četné stavební úlevy pro villy a domy rodinné; v odlehlejších částech města budiž též při průmyslových stavbách přiměřeným způsobem postaráno o bezpečnost osoby a majetku. Taková opatření obsahují zejména stavební řády pro Prahu a pro Vídeň. Značnou důležitost mají též ustanovení nových stavebních ráduv o sklepních a podzemních bytech, větrání, dvorech, stokách, žumpách a záchodech, plynovodech, umístění parních kotlů a pod.

5. O zdravotnictví ve veřejných ústavech ve středu větších měst se nacházejících srv. čl. Zdravotnictví. Vykonávají inspekční službu zdravotně policejní v divadlech ležících v obvodu c. k. policejních ředitelství přísluší státnímu úřadu policejnímu, kterýž též ustanovuje orgány, kteří službu tuto mají konati (roz. spr. s. dv. ze dne 17. června 1892 č. 1966, sb. »Budwinski« č. 6679).

Zřízení obecní viz Obce (politické).

Zřízení zemská viz Ústavy zemské.

Zvěrolékaři.

1. Část všeobecná.

Věda zvěrolékařská jest soujem zásad a pravidel zkušeností nabytých, která odnášejí se ku zdravotnictví zvířectva a ku léčení jeho nemocí. V užším slova smyslu nazývá se tato věda též vědou veterinářskou, pokud totiž týká se zvířat domácích. I rozpadá se dle toho věda zvěrolékařská v několik odvětví a hraje jmenovitě v zemědělství úlohu nemalou. Obor zvěrolékařství jest mnohem složitějším, nežli obor lékařství. Ježto pak chovem dobytka zabývalo se pokolení lidské již od dob nepamětných, shledáváme, že již u nejstarších civilisovaných národů tato věda pěstována byla. Ve středověku počala se literatura zvěrolékařská vyvíjeti teprve zá-